

ZESTAW 2

ELEKTROMAGNETYZM I OPTYKA FISIS-FT-1 S2 GR. 2

Kontakt: Radosław Strzałka, pok. 315/D10, mail: strzalka@fis.agh.edu.pl

Zestawy dostępne pod adresem: http://galaxy.agh.edu.pl/~strzalka/#dydaktyka#eio_ft

Część zadań pochodzi ze Skryptu (link).

Tematyka: Szczególna Teoria Względności (STW), transformacje Lorentza, efekty relatywistyczne, niezmienniki relatywistyczne, energia i pęd.

1. W czasie występu w Warszawie znany mistrz sztuk magicznych wypowiedział zaklęcie i klasnął w ręce. Po upływie $\Delta t = 0,001$ s od klaśnięcia w Melbourne w Australii wybuchł duży zbiornik z gazem. Uzasadnij:
  - (a) Czy może istnieć związek przyczynowo-skutkowy między tymi dwoma zdarzeniami?
  - (b) Czy istnieje taki układ odniesienia, w którym oba zdarzenia zachodzą w jednym czasie?
  - (c) Czy istnieje taki układ odniesienia, w którym oba zdarzenia mają te same współrzędne przestrzenne?
2. [Hennel II.7] W tym samym miejscu korony słonecznej w odstępie $\Delta t = 12$ s nastąpiły dwa wybuchy. Rakieta poruszająca się ze stałą prędkością względem Słońca zarejestrowała obydwie te zdarzenie w odstępie $\Delta t' = 13$ s.
  - (a) Ile wynosi odległość przestrzenna $\Delta x'$ między wybuchami w układzie związanym z rakieta?
  - (b) Jaką wartość i kierunek ma prędkość V rakiety?
3. [Hennel II.20] Akcelerator liniowy w Stanford przyspiesza elektrony do takich prędkości, dla których $(1 - v/c) \approx 10^{-10}$. Kanał akceleratora ma długość 3 km. Oblicz, jaką długość kanału zmierzy obserwator związany z przyspieszonymi elektronami.
4. [Hennel II.43] Mezon π^+ (pion), powstający np. wskutek zderzenia cząstek promieniowania kosmicznego z cząsteczkami powietrza w górnych warstwach atmosfery, rozpada się na mion i neutrino. Własny czas życia mezonu wynosi $t_p = 2,6 \cdot 10^{-8}$ s. Zakładając, że mezony wylatują po reakcji ze średnią prędkością $v = 2,8 \cdot 10^8$ m/s (względem LAB), obliczyć:
  - (a) czas życia mezonu w układzie LAB;
  - (b) średnią drogę, jaką przebędzie w LAB mezon od momentu reakcji do momentu rozpadu.Jak zmieniają się wyniki w przypadku cząstek poruszających się z prędkościami $0,999c$?
5. Wykaż, że interwał czasoprzestrzenny jest rzeczywiście niezmiennikiem transformacji Lorentza.
6. [Hennel II.37] Dwie wiązki elektronów wylatują z akceleratora z prędkością $0,9c$. Wiązki te skierowano przeciwnie. Oblicz prędkość względną elektronów z punktu widzenia jednej z wiązek.
7. [Hennel II.35] Kosmonauta porusza się w poprzek rakiety z prędkością $v_{\perp} = 5$ km/h. Jaką prędkość poprzeczną ma kosmonauta względem Ziemi, jeśli rakieta oddala się z prędkością $v_{\parallel} = 180\,000$ km/s.
- *8. [Skrypt R.10.5/Z.2] Wyprowadź wzór na prędkość w ruchu jednostajnie zmiennym (ze stałym przyspieszeniem A) prostoliniowym bez prędkości początkowej.
9. Oblicz prędkość cząstki, której całkowita energia wynosi $2m_0c^2$. Czy wartość ta zależy od rodzaju cząstki (np. elektron, proton, cząstka α)?
10. [Hennel II.76] W Galaktyce spotyka się protony o energii 10^{11} GeV¹. Ile czasu potrzebuje taki proton na przelecenie przez całą naszą Galaktykę, jeżeli czas ten mierzymy w układzie związanym z:
  - (a) Ziemią;
  - (b) samym protonem.
11. Oblicz pęd elektronu o energii kinetycznej 100 keV. Jaki jest pęd fotonu o energii równej całkowitej energii relatywistycznej tego elektronu? Energia spoczynkowa elektronu wynosi 511 keV.
12. Wyprowadź zależność prędkości od energii kinetycznej (relatywistycznej). Przy jakiej energii kinetycznej E_k prędkość cząstki, liczona przy pomocy wzoru nierelatywistycznego (a więc błędnie), wyniesie c ? Jaka jest prawdziwa prędkość takiej cząstki?

¹ Uwaga. Elektronowolt (eV) to jednostka energii. Energię kinetyczną równą 1 eV zyskuje ładunek równy ładunkowi elementarnemu przyspieszony napięciem 1 V. W układzie SI: $1 \text{ eV} = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ J}$.

13. Pokaż, że klasyczny wzór na energię kinetyczną $E_k = \frac{mv^2}{2}$ jest przybliżeniem wzoru relatywistycznego dla małych prędkości. Jaki błąd (w procentach) popełnimy stosując wzór klasyczny przy prędkości $v = 1\% c$, a jaki przy $v = 10\% c$?
- * 14. [Hennel II.67] Znaleźć prędkość cząstki o masie m i ładunku e po przejściu różnicy potencjałów U . Prędkość początkowa wynosiła zero.
15. Dwie identyczne cząstki o masach spoczynkowych m_0 , poruszające się z pędami km_0c i m_0c o przeciwnych zwrotach, zderzają się całkowicie niesprężyście. Jaka będzie masa M_0 i prędkość u powstałej w wyniku zderzenia cząstki? *Wskazówka.* W tym zderzeniu (choć jest niesprężyste) zachodzi zachowanie energii (całkowitej).
16. Foton o energii 1 MeV rozprasza się (niesprężyście) na spoczywającym, swobodnym elektronie, wskutek czego elektron uzyskuje energię kinetyczną 200 keV. Oblicz energię rozproszonego fotonu. Pod jakim kątem rozproszył się foton?
17. Jeśli zmierzona w układzie laboratoryjnym energia elektronu wynosi $E = 2$ MeV, to jakie są energia i pęd elektronu w jego układzie własnym? Czy jest sens zadać podobne pytanie dla fotonu (*Komentarz. Chodzi tutaj w istocie o transformację Lorentza energii i pędu; por. Skrypt R.10.3*)
18. [Skrypt R.10.3.1] Pod jakim kątem ustawiony był detektor fotonów w eksperymencie, w którym wiązka jonów uranu U^{91+} o energii $E_b = 80$ MeV/u (80 MeV na nukleon), wzbudzonych po przejściu przez tarczę, emituje kwanty promieniowania X o energii 100 keV, jeśli zmierzona przez ten detektor energia fotonów wyniosła 88 keV? *Wskazówka.* Energię kinetyczną jonów uranu U^{91+} można obliczyć jako $E_k = E_b \cdot A$, gdzie $A = 238$ to liczba masowa uranu. Energia spoczynkowa uranu może być obliczona jako Mc^2 , gdzie $M = m_n \cdot A$, a $m_n = 1,674 \cdot 10^{-27}$ kg jest średnią masą nukleonu (protonu i neutronu).
19. Akcelerator LHC rozpędza wiązkę protonów do energii 7 TeV. Oblicz prędkość protonów w takiej wiązce. Jaką szerokość kątową ma wiązka emitowanego przez te protony promieniowania synchrotronowego? (*Wskazówka.* Można wykorzystać wzór 10.33. ze Skryptu na zwięźenie wiązki promieniowania).
- * 20. [Skrypt R.10.5] Wyprowadź wzory (10.37) i (10.40) na składowe siły (styczną i dośrodkową) oraz energię kinetyczną (w funkcji prędkości) w przypadku relatywistycznym.